

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sisäministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt sisäministeriön lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta annetun lain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Sisäministeriö lausuu asiasta seuraavasti:

Yleisesti

Luonnos vastaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteisiin. Kyse on lastensuojelulain kokonaisuudistuksen jälkimmäisestä vaiheesta. Sisäministeriön näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset ovat kokonaisuutena ja tavoitteiltaan kannatettavia. Luonnoksen mukaan yhä useampi lapsi saisi jatkossa varhaista tukea sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina ilman lastensuojelun asiakkuutta, jolloin lastensuojelu asemoituisi palvelujärjestelmässä nykyistä selkeämmin viimeisjaiseksi erityispalveluksi. Sääntelyn selkeyttäminen, päällekkäisyyksien karsiminen ja tehtävien tarkoituksenmukainen järjestely on omiaan tuomaan myönteisiä vaikutuksia sosiaalihuollon ja lastensuojelun prosesseihin. Lausuntopyyntö liittyy jo aiemmin lausunnolla olleeseen luonnokseen hallituksen esitykseksi, jossa muutetaan sosiaalihuoltolakia ja eräitä muita lakeja.

Sisäministeriö nostaa esiin, että kaventuva julkisen talouden tilanteessa on järkevää kohdistaa resursseja kohderyhmälle, joka on erityisen suojelun tarpeessa. Samaan aikaan on kuitenkin varmistettava, että varhaisen vaiheen sosiaalihuollon peruspalvelut ovat tosiasiallisesti saatavilla. Tässä yhteydessä sisäministeriö tuo esiin sosiaalihuollon perhepalveluiden ja erityisesti lastensuojelun saatavuuden merkityksen rikollisuuden ehkäisemiseksi. Sisäministeriön näkemyksen mukaan sosiaalihuollon ja lastensuojelun uudistaminen ehdotetulla tavalla ei saa tuoda uutta porrasta menettelyihin ja johtaa ajalliseen viiveeseen palvelun saamisessa. Uudistuksen toteutuminen edellyttää selkeitä toimintamalleja ja yhteistä ymmärrystä eri toimijoiden rooleista.

Kiireellinen sijoitus ja huostanoton edellytykset

Ehdotetussa lapsen erityisestä suojelusta annetun lain 46 §:ssä poistetaan kiireellisen sijoituksen edellytyksistä viittaus huostanoton edellytyksiin. Muutoksella tavoiteltaisiin sitä, että päätös lapsen kiireellisestä sijoituksesta kohdentuisi nykyistä selkeämmin tilanteisiin, joissa lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaaminen vaatii kiireellisiä ja välittömiä turvaamistoimia. Luonnoksen mukaan kiireellistä sijoitusta ei tulisi pääsääntöisesti käyttää lapsen pitkään jatkuneiden ja kumuloituneiden ongelmien katkaisemiseen ilman suoraa yhteyttä siihen hetkeen, kun kiireellinen sijoitus tehdään. Sisäministeriön näkemyksen mukaan muutos on kannatettava, mutta erityisesti vakavia rikoksia tekvän tai rikoskierteessä olevan lapsen suojelutarpeen taustalla on usein useampi juurisyy, jotka ovat kumuloituneet pidemmällä aikavälillä. Tässä yhteydessä sisäministeriö nostaa esiin, että ongelmien kumuloitumiseen vaikuttaa lapsen henkilökohtaisten olosuhteiden ja tarpeiden lisäksi koko palvelujärjestelmä, sen palvelut tai niiden puute. Sisäministeriön näkemyksen mukaan ehdotettu muutos ei

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 26
00023 Valtioneuvosto

Kirkkokatu 12
Helsinki

0295 480 171
+358 295 480 171

kirjaamo.sm@gov.fi
www.intermin.fi

saa johtaa siihen, että rikoskäyttäytyvän lapsen osalta kynnys käyttää kiireellistä sijoitusta muuttuisi. Edelleen sisäministeriön näkemyksen mukaan tämä tulisi tuoda esiin selkeästi myös perusteluissa.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta voitaisiin tehdä enintään 14 vuorokaudeksi nykyisen 30 vuorokauden sijaan. Sisäministeriön näkemyksen mukaan ehdotettu muutos yhdessä uusien huostaanottoedellytysten kanssa voi heikentää lastensuojelun kykyä turvata huostaanoton tarpeessa olevan lapsen suojeleminen ja edellytyksiä arvioida lapsen osalta lastensuojelun sekä avohuollon tukitoimien riittävyttä suhteessa huostaanottoon. Tässä yhteydessä sisäministeriö nostaa esiin, että erityisesti rikoksia tekevien lapsen olosuhteita, rikollisesta käyttäytymisestä ja siihen liittyvistä taustatekijöistä, kuten kytköksistä vakavaan rikollisuuteen, voidaan saada usein tietoa usein vasta esitutinnan edetessä.

Ehdotuksen mukaan huostaanottoa koskevaa sääntelyä muutettaisiin siten, että vaikka huostaanoton edellytykset täyttyisivät, siihen voitaisiin ryhtyä vasta, jos lapsen tarvitsemat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä avohuollon tukitoimet eivät olisi mahdollisia, sopivia tai riittäviä. Lisäksi tulisi olla selvitetty, ettei sijoittaminen läheisverkostoon ole lapsen edun mukaista ja että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukainen. Sisäministeriön näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveystieteiden ja avohuollon ensisijaisuuden korostaminen huostaanottooperusteissa on sinänsä tavoitteiltaan perusteltua. Muutoksella tavoitellaan sitä, että huostaanottoon ei voitaisi ryhtyä tilanteissa, jossa lapsi tai huoltaja tarvitsisi ensisijaisesti muita sosiaali- tai terveydenhuollon palveluja, kuten esimerkiksi lastenpsykiatrista tai nuorisopsykiatrista hoitoa. Sisäministeriö nostaa kuitenkin esiin, että lastensuojelulla ei ole tosiasiallisia vaikutusmahdollisuuksia siihen, ovatko kyseiset palvelut käytännössä saatavilla tai ovatko ne saatavilla riittävän nopeasti. Lisäksi lastensuojelulla ei voi olla terveydenhuollon erityisosaamista palvelukynnyksestä. Pahimmillaan huostaanoton yhteydessä arvioidaan, että perus- ja avohuoltopalveluiden ovat lapselle soveltuvampia, mutta tosiasiasa lapsi ei pääse tai mene niiden piiriin. Lapsen tilanne voi kriisiytyä uudelleen, mikä voi ilmetä esimerkiksi rikoskierteen pahenemisena ja siten myös lisääntyvinä poliisin tehtävinä. Sisäministeriö nostaa esiin, että mikäli ehdotetut muutokset toteutetaan, lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulisi olla myös toimivalta varmistaa, että lapsen pääsy palveluihin toteutuu viivyttyksettä ja että lapsi tosiasiallisesti myös osallistuu näihin palveluihin. Tarvittaessa sosiaalityöntekijän tulisi voida arvioida myös huostaanoton edellytykset uudelleen eikä asia saisi jäädä uusien lastensuojeluilmoitusten varaan. Tästä syystä sisäministeriö esittää harkittavaksi, että ehdotetun lapsen erityisestä suojelusta annetun lain 10 §:n 1 momentin 3-kohdassa olevaa sosiaalityöntekijän tehtävää tulisi laajentaa. Muutoin vaarana on nykytilaan nähden se, että lapsi jäisi vaille etunsa mukaista viimesijaista lastensuojelua eikä tosiasiasa saisi myöskään vapaaehtoisuuteen perustuvia peruspalveluita tai avopalveluita.

Ehdotetussa lapsen erityisestä suojelusta annetun lain 50 § 3 momentissa ehdotetaan, että alle 18-vuotias vanki voitaisiin 1 ja 2 momentissa säädetyin edellytyksin sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Sisäministeriön näkemyksen mukaan perusteluissa jää epäselväksi, miksi alle 18-vuotiaita vankeja on tarpeellista sijoittaa lastensuojelulaitokseen ja ehdotettua muutosta ei voi siten varauksetta kannattaa perusteluiden puuttuessa. Lisäksi pykälästä tai perusteluista ei myöskään ilmene, millaisesta vangista on kysymys, joten sisäministeriön näkemyksen mukaan sitä tulisi täsmentää. Kun alle 18-vuotias määrätään tutkintavankeuteen tai tuomitaan vankeuteen, kyse on tyypillisesti erittäin vakavasta rikoksesta tai rikoskierteestä. Mikäli kyse olisi tutkintavangista, lastensuojelulaitoksessa on harvoin riittävät toimintamahdollisuudet esitutinnan turvaamiseen liittyvän sotkemisvaaran, välttämisen vaaran tai pakenemisvaaran poistamiseksi. Jos taas tarkoitetaan vankeusvankia, lastensuojelulaitoksissa tulee ottaa huomioon vankeusvankin mahdolliset turvallisuusvaikutukset henkilöstöön tai muihin lapsiin nähden. Sisäministeriö nostaa myös esiin, että lastensuojelulaitoksessa lasten välisissä suhteissa ja hierarkiassa vanki voi saada tarpeettomasti vaikutusvaltaa. Lisäksi sisäministeriö tuo esiin, että lastensuojelulain ensimmäisen vaiheen (HE 149/2025 vp, EV 61/2026 vp) kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla ei tarkoitettu olevan vankien sijoituspaikka. Ministeriön näkemyksen mukaan tämä tulisi näkyä selkeästi myös hallituksen esityksestä.

Lisäksi sisäministeriö esittää harkittavaksi, että huostaanottoa koskevan 50 § 1 momentin 2. kohdan edellytyksestä ”rikollinen teko” täsmennettäisiin siten, että siihen lisättäisiin myös ”tai rikos”. Esitutkintalain mukaan rikollisella teolla tarkoitetaan 15-vuotiaan tekemiä rikoslain vastaisia tekoja. Yli 15-vuotiaan rikoslain vastaiset teot ovat rikoksia.

Turvahenkilöt

Sisäministeriö on eri yhteyksissä nostonut esille tarpeen parantaa lastensuojelulaitosten turvallisuutta toimintaympäristön muutoksesta johtuen. Sisäministeriön näkemyksen mukaan on perusteltua, että lastensuojelulaitosten turvallisuutta kehitetään ja ehdotetussa lapsen erityisestä suojelusta annettavassa laissa säädettäisiin turvahenkilöistä. Turvahenkilöt voivat tukea sekä asiakas- että työturvallisuuden toteutumista vaativissa lastensuojelutilanteissa, kun tehtävistä, toimivaltuuksista, koulutuksesta ja valvonnasta on selkeästi säädetty. Turvahenkilölle osoitetut toimivaltuudet, kuten henkilöntarkastus, esineiden haltuunotto sekä osallistuminen kiinniotto- ja kuljetustilanteiden turvaamiseen,

sisältävät piirteitä, jotka käytännössä lähestyvät julkisen vallan käyttöä. Ehdotuksen mukaisesti turvahenkilö voisi olla myös yksityisen palvelutuottajan palkkaama henkilö. Tämän takia on perusteltua, että muussa kuin virkasuhteessa julkista valtaa käyttävään turvahenkilön osalta ehdotetaan informatiiviset viittausta 75 § 1 momenttiin rikoslain 40:12 § virkavastuusta ja vahingonkorvausvastuusta.

Luonnoksessa turvahenkilöstöä koskevassa sääntelyssä viitataan yksityisistä turvallisuuspalveluista annettuun lakiin. Tässä yhteydessä sisäministeriö nostaa esiin, että kyseistä lakia ei ole laadittu tähän käyttötarkoitukseen, ja viittaukset ovat ongelmallisia monesta syystä, myös säädösteknisesti, mikäli lakia muutettaisiin myöhemmin. Sisäministeriön näkemyksen mukaan turvahenkilöä koskevat keskeiset toimivaltuudet, velvoitteet ja periaatteet tulisi säätää suoraan ehdotettuun lakiin ilman viittaustekniikkaa.

Tehtävistä ja toimivaltuuksista

Turvahenkilöiden toimivaltuudet on rajattu siten, että ne eivät sisällä lastensuojelun rajoitustoimenpiteitä eikä lapsen hoitoon tai kasvatukseen liittyviä tehtäviä. Sisäministeriön näkemyksen mukaan tämä on perusteltua. Turvahenkilön roolin tulee olla turvallisuuden varmistaminen, ei hoito- ja kasvatustyöhön rinnastuva. Sisäministeriö nostaa kuitenkin esiin, että käytännössä jako ei ole kuitenkaan yhtä selkeä. Erityisesti toimivaltuuksien käytännön soveltamistilanteissa ja toimijoiden välisessä rajapinnassa on tulkinnanvaraisuutta, joka olisi hyvä selvittää jatkovalmistelussa.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan toimivaltuuksien tulee olla selkeitä ja tarkkarajaisia sekä kohdentua nimenomaisesti konkreettiseen turvallisuuden varmistamiseen lastensuojelulaitoksessa, vaikka jo usein pelkkä läsnäolo voi rauhoittaa tilanteen. Turvahenkilöille ehdotetut itsenäiset toimivaltuudet kohdistuvat erityisesti laitoksen turvallisuuden varmistamiseen (76 § 2 mom. 1–3 k.) Turvahenkilöllä olisi oikeus estää pääsy laitokseen, poistaa henkilö laitoksesta tai sen alueelta ja tehdä henkilöntarkastus sekä ottaa pois vahingoittamiseen soveltuva aine tai esine. Näiden osalta ei kuitenkaan ole säädetty sen tarkempia edellytyksiä, joiden perusteella turvahenkilö voisi toimivaltuuttaan käyttää. Toimivaltuudet olisivat poikkeuksellisen laajoja verrattuna esimerkiksi poliisin tai vartijoiden toimivaltuuksiin. Sisäministeriö nostaa esiin, että yhdessä ehdotetun 77 §:n mukaisen voimankäyttöoikeuden kanssa voisi tämä käytännössä johtaa pakkokeinojen kaltaiseen vapauspiiriin puuttumiseen ilman selkeää oikeudellista perustaa. Sisäministeriön näkemyksen mukaan toimivaltuuden käytön edellytykset tulee ilmetä laista.

Lisäksi turvahenkilölle esitetään turvaamistehtäviä (76 § 2 momentin 4–9 kohdat), jotka liittyvät hoito- ja kasvatushenkilöstön tai toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan tehtäviin laitoksesta luvatta poistuneen lapsen etsinnässä ja palauttamisessa. Näihin tehtäviin kuuluu muun muassa ”turvata” lapsen kiinniottoa, kuljettamista ja näissä tilanteissa tarvittavia turvaamistoimenpiteitä. Lisäksi turvahenkilölle esitetään oikeutta suorittaa henkilöntarkastus myös laitoksen ulkopuolella ja käyttää voimakeinoja henkilöntarkastuksen ja vaarallisten aineiden tai esineiden pois ottamisen yhteydessä. Sisäministeriön näkemyksen mukaan ehdotuksesta ei ilmene riittävän täsmällisesti, mitä turvaamisella tarkoitetaan, vaan se viittaa pikemmin tehtävään kuin toimivaltuuteen. Sisäministeriö esittää harkittavaksi, että epämääräinen ”turvaaminen” korvattaisiin konkreettisella toimivaltuudella. Lisäksi esitetään harkittavaksi, että ehdotetun lain 76 § 2 momentissa 4–9 kohdissa viitattaisiin selkeästi pykäläviittauksin nimenomaisiin toimivaltuuksiin, joita käytettäessä turvahenkilö voisi käyttää omia toimivaltuuksiaan. Sisäministeriön näkemyksen mukaan tämä olisi välttämätöntä, jotta vastuunjako ja toimivaltasuhteet ovat selkeät. Toimivaltuuksien käytännön soveltaminen voi muodostua muutoin tulkinnanvaraiseksi erityisesti nopeasti kehittyvissä tilanteissa.

Koulutuksesta

Ehdotuksen mukaan turvahenkilöllä tulisi olla tehtävään soveltuva turvallisuusalan tutkinto ja tarpeellinen koulutus voimakeinojen käyttämisen oikeutuksen perusteisiin ja noudattamiseen käytännön tilanteissa. Työnantajan tulisi varmistua, että turvahenkilöllä on tarpeellinen koulutus voimakeinojen käytöstä sekä perehtyneisyys lastensuojeluun ja laitoksen erityispiirteisiin. Sisäministeriö nostaa esiin, että tutkintovaatimus ja säädetty muu tarpeellinen voimankäyttökoulutus eivät kuitenkaan yhdessäkään varmistaisi yhdenmukaisen ja tehtävien vaativuuteen nähden riittävää osaamista voimankäytön osalta. Ehdotettu sääntely ei myöskään täsmennä voimankäyttökoulutuksen sisältöä tai laajuutta ja ylläpitävä jatkokoulutus jätetään lastensuojelulaitosten omakoulutuksen varaan ilman tarkempaa sääntelyä. Sisäministeriö esittää harkittavaksi, että ottaen huomioon turvahenkilölle ehdotettu toimivalta, tulisi voimankäyttökoulutuksesta säätää täsmällisemmin (vähimmäissisältö, taso ja ylläpito), vaikka turvahenkilölle ei ehdotetakaan oikeutta käyttää voimankäyttövälineitä.

Turvahenkilön soveltuvuudesta

Turvahenkilölle ei ehdoteta niin sanottua nuhteettomuusvaatimusta, vaikka lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lakia sovellettaisiin turvahenkilöön. Sisäministeriö nostaa

esiin, että ottaen huomioon turvahenkilön tehtävät, toimivaltuudet ja lastensuojelulaitoksessa asuvien lasten haavoittuvan aseman, tulisi turvahenkilöltä edellyttää muitakin kelpoisuusvaatimuksia koulutuksen lisäksi. Esimerkiksi Ruotsissa on noussut esille tapauksia, joissa lastensuojelulaitoksessa työskentelevällä on ollut yhteyksiä rikollisjärjestöihin. Sisäministeriön näkemyksen mukaan turvahenkilön tulisi täyttää luotettavuuden, rehellisyyden ja henkilökohtaisen sopivuuden vaatimukset, ja se tulisi myös kyetä varmistamaan esimerkiksi turvallisuusselvitysmenettelyn kautta.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan turvahenkilöitä koskeva sääntely on tarkoitukseltaan perusteltua. Kokonaisuutena arvioiden ehdotetussa sääntelyssä ja sen perusteluissa on kuitenkin vielä täsmennettävää tarkkarajaisuuden näkökulmasta, ottaen huomioon ehdotettujen toimivaltuuksien vaikutukset kohdehenkilöidensä perusoikeuksiin. Sisäministeriö nostaa edelleen esiin, että erityisesti turvahenkilön toimivaltuuksien käyttöedellytysten puutteet, epäselvä rajapinta hoito- ja kasvatushenkilöstön sekä sosiaalihuollon viranhaltijan tehtäviin, samoin kuin koulutusta koskevien vaatimusten yleisluonteisuus voivat yhteisvaikutukseltaan johtaa hyvin epäyhtenäiseen soveltamiskäytäntöön ja ennakoinnattomiin oikeusvaikutuksiin.

Vastaanottopalveluja saavien lasten lastensuojelulliset toimenpiteet

Lastensuojelun toimenpiteiden järjestämisvastuu kuuluu hyvinvointialueelle myös silloin, kun lapsi on kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava. Ehdotuksen mukaan lastensuojelun asiakkuutta ei tulisi jatkossa käynnistää, jos lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeisiin voidaan vastata varhaisemman vaiheen tuella ja palveluilla. Tarkoituksena on nostaa lastensuojelun asiakkuuden kynnystä ja vahvistaa sosiaalihuollon roolia varhaisen tuen järjestäjänä. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan lapsen varhaisemman tuen ja palvelujen antamisesta vastaisi vastaanottokeskus. Tässä yhteydessä sisäministeriö nostaa esiin, että jos lastensuojelun asiakkuuden alkamisen kynnystä nostetaan nykyisestä, saattaa se vaikuttaa vastaanottopalveluja saavien lasten kiireellisten lastensuojelullisten toimenpiteiden määrän kasvuun.

Esityksellä ehdotetaan muutettavan myös kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 17 §:ää, jossa olevat viittaukset voimassa olevaan lastensuojelulakiin muutettaisiin vastaamaan esityksellä tehtäviä muutoksia. Sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksen jatkovalmistelussa olisi hyvä huomioida, että myös lain 5 §:n 1 momentissa ja 38 a §:n 2 momentissa viitataan nimellä voimassa olevaan lastensuojelulakiin.

Kansliapäällikkö

Matti Sarasmaa

Asiantuntija

Ella Stenroos

Jakelu STM Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedoksi

VN/18098/2025-SM-36

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: